

הערות ותיקונים לספר "קרן זווית"

פרשת נח ע' 21: הקטע המתחיל "מצוות פריה ורביה" (מתחת לכותרת המתחילה באותן מלים) אינו ציטוט למרות שנדפס בפורמט כזה.

פרשת נח ע' 24 שתי שורות מתחת לתמונה, השורה המסתיימת ב"ומריא" – רווח מיותר.

פרשת נח ע' 30 הקטע המתחיל "בזמנו": "במקרה שלנו ההסתברות" (שאדם אינו ממזר) הרבה יותר נמוכה "מההסתברות לטעות בבדיקת DNA" (ולא "הרבה יותר גבוהה). תודה לעמיחי מאיר על ההערה.

פרשת לך לך ע' 33: העירני הפרופ' יובל רויכמן מהרד"ק בפרשתנו (י"ג פסוק י"ז) המפרש "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה": "לארכה: ממזרח למערב, ולרחבה: מצפון לדרום", בניגוד לתפיסה שלנו לפיה "קווי אורך" בכיוון צפון דרום וקווי רוחב הם ממזרח למערב. נראה שגם כאן הכלל הוא ש"אורך" הוא הציר פנים-אחור ואילו "רוחב" הוא ימין-שמאל, וכל השאלה היא לאן מופנות הפנים.

פרשת לך-לך ע' 35 בקטע המתחיל ב"חריג מעניין" – במקום "בבית הכנסת" צ"ל "בשעון שנמצא ליד בית הכנסת".

פרשת חיי-שרה ע' 47: אחרי המלה האחרונה בעמוד (אם) יש רווח מיותר.

פרשת מקץ ע' 88: ג'ראד דיאמונד (ולא ג'ראלד).

שוב מצאתי סיעתא לדברי במשנה כלים (פי"ז מ"ז) "כגרוגרת שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית. רבי יהודה אומר: הגדולה שבארץ ישראל היא הבינונית שבמדינות". וראה במפרשים (מלאכת שלמה) שנתקשו בדיוק מטעם זה, שתאנה היא משבעת המינים שנשתבחה בהם א"י, ואפילו הציעו לשנות הגרסה ל"הקטנה שבארץ ישראל" למרות שגם הם מודים שאין לשינוי בסיס בגרסאות קדומות. לפי ההצעה כאן מיושב שפיר.

פרשת ויגש ע' 92: רווח מיותר בסוף העמוד.

פרשת שמות ע' 109: הקושיה על הקשית לב פרעה בסוף העמוד: אולי יש לחלק מפני שאלמלא ההקשיה פרעה לא היה עושה את המעשה האסור, להבדיל מן המקרה בו אדם עושה את המעשה האסור באונס.

פרשת וארא ע' 118: לגבי הארבה יעוין ברש"י על הפסוק ונהי בעינינו כחגבים, אמנם הגרסה בס"א מסתברת יותר.

פרשת בא ע' 123: שורה עליונה של הפסקה האחרונה במקום "החמישי" יבא "החמישה".

פרשת בא ע' 124: בשורה הלפני אחרונה של הפסקה הראשונה "בשבעה לנובמבר" (במקום "בשביעי"). בהמשך העמוד: ששה בינואר (ולא "ששי").

פרשת בא ע' 127: כאן יש שתי טעויות שמבטלות זו את זו. ראשית: בין לה לסי יש טון שלם, אבל מאידך גם בין השנה המעוברת י"ד ובין השנה י"ז יש שתי שנים מעוברות, ט"ו וט"ז, ולכן יש להוסיף מקף בין הלה לסי בשורה האחרונה של העמוד, והכל בא על מקומו בשלום.

פרשת בשלח ע' 131: שורה 2 "הרחיקה אותו מן החשיבה האריסטוטלית" (המלה "מן" חסרה).

פרשת יתרו ע' 140: בטכסט עמדתי על המוזרות שיש בעמדתם של יהודים חילוניים, שמצד אחד מעוניינים בגיור של בני או בנות זוגם על פי ההלכה, ומאידך מתמרמרים על הדרישה לקבלת מצוות במסגרת אותו גיור הלכתי.

כדי להדגים מה היתה אמורה להיות עמדה חילונית שיש בה עקיבות מסוימת, כדאי להוסיף את הסיפור הבא.

אחד העם, הלא הוא אשר גינצברג, היה סופר ופובליציסט בעל השפעה עצומה בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה העשרים. למרות שגדל בבית של חסיד אוקראיני מן הנוסח הישן, אחד העם עצמו חדל לשמור מצוות באיזשהו שלב בחייו (כנראה אחר שעבר מהכפר לעיר הגדולה אודיסה). השקפתו, שזכתה לתהודה גדולה מאד אצל ראשוני הצינונות באותה תקופה, העמידה במקום הראשון את ה"עם" כישות אורגנית. מבחינתו התורה והמצוות הם תכנים שסייעו בעבר לשמור על הקיבוץ הלאומי הזה (אמרתו המפורסמת "יותר מששמרו ישראל את השבת שמרה השבת את ישראל" באה לבטא את הנקודה הזו), ומה שצריך לעשות בשלב הזה של ההיסטוריה הוא למצות מהן איזו תמצית תרבותית שתאפשר לקולקטיב להתקיים בהמשך. די ברור שעמדות מסוג זה הן אלו שכלפיהן הגיב הרשב"ב מליובאביטש באגרת שציטטתי בעמוד 139.

בכל אופן, לאחד העם היתה בת, רחל שמה, שיום אחד הלכה ונישאה לעיתונאי רוסי שפגשה ברומא. בני התקופה תארו אותו כבחור נחמד וחביב, אבל – גוי. רחל גינצברג חששה מאביה, ועל כן, אחר הפצרות והיסוסים מרובים, העיתונאי הנ"ל הסכים לגיור רפורמי וכך הווה – הוא התגייר ואז הם נישאו במזל"ט.

כשנודע הדבר לאחד העם הוא הגיב בחומרה: הוא ניתק את קשריו עם בתו וישב עליה שבעה. את המשך הסיפור מתאר ידיו של אחד העם, הרב חיים טשרנוביץ' ("רב צעיר") בספרו "מסכת זכרונות" (עמוד 100)

כשהייתי בביתו הפצירה האם (רבקה, אשתו של אחד העם, שאביה היה בן דודו של הרשב"ב מלובאביטש) שאדבר על לב בעלה שיעשה שלום עם בתו. דיברנו על האפשרות להשפיע על הבעל שיתגייר גירות גמורין וישאנה כדת משה וישראל. בערב אחד נכנס עמי אחד העם בדיבור תחילה ושפך לפני את כל צערו, שאין מאורע זה בא ללמד על הפרט אלא על הכלל, כי הוא רואה בזה פשיטת רגל לכל דעותיו שהטיף להן כל ימי חייו, שאפשר להעמיד את היהדות על המוסר הלאומי בלבד, והנה הפרי שהחינוך הלאומי מביא. אני, הוא אומר, הייתי קובל על מנדלסון שכפר בלאומיות ישראל והעמיד את היהדות על הדת בלבד וסופו היה שבנותיו יצאו לשמד, ואני הטפתי לדת הלאומיות והנה בתי הלכה ונישאה לגוי.

עניתי לו: ומה אם הגוי הזה יקבל עליו את דת ישראל כשורה ויכנס עמה לחופה כדת משה וישראל? השיב לי: אמנם לגבי הדתיים גוי מכיוון שנתגייר הרי הוא יהודי לכל דבריו, אבל לדידי שאני מודה בלאומיות, גוי אף על פי שיתגייר מאה פעמים גוי הוא...

פרשת תרומה ע' 156: כתבתי כי מידות האדן מפורשות בפרשתנו. העירני הרב משה גנץ שאין זה לגמרי נכון. אורך ורוחב האדנים אכן מפורש בתורה, אבל זה שגבהם אמה לקוח מברייתא דמלאכת המשכן. אולי יש לצרף לדיון בפרשת פקודי על ידיעת חז"ל במבנה המקדש.

פרשת כי-תשא ע' 171: ה' האחרונה בעמוד (האות הימנית ביותר בשורה השלישית לפני הסוף) צריכה להיות מוחלפת ב ℓ^2 [תודה ליהודה דינאי].

פרשת ויקהל ע' 176: המרכאות סביב תת הכותרת "הרעיון של הנימוקי יוסף" מיותרות.

פרשת ויקהל ע' 179: שורה שלישית מהסוף, "למי שחולק על הנמוקי יוסף" (ולא "הר"ן").

פרשת פקודי ע' 181: בפסקה המתחילה "הבה נראה", צ"ל "נפחם הוא 6 ליטר בקירוב" ולא "17 ליטר" (בהמשך נפח זה מומר למשקל ושם התוצאה נכונה, כ 120 ק"ג, משקלם של ששה ליטרים של זהב).

פרשת פקודי ע' 182: הפסקה המתחילה "אבל", שורה שלישית "זהו" במקום "זהו".

פרשת פקודי ע' 182: הפסקה המתחילה "למיטב הבנתי", שורה לפני אחרונה – "פי עשרה" ולא "פי עשר".

פרשת ויקרא ע' 195: אלי קזימירסקי הפנה את תשומת לבי לחידושי ר"ח הלוי על הרמב"ם פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י'. לעניות דעתי הטענה שלו, ששחיטת אשם תלוי איננה רק חלק מהקרבן, היא גם חלק מיצירת חיוב הקרבן, דחוקה טובא. טענה זו מחייבת אותו להסביר שיש חיוב קרבן על הצד שלא אכל את החלב, ובנוסף הוא גם נזקק לזהות את "ספיקו זה (ה)עומד במקום החטא והידיעה" עם "הספק שבשעת הקרבנות וסליחתו" ולבסוף עם מעשה השחיטה והזריקה עצמם.

פרשת שמיני ע' 208: שורה תחתונה בפסקה שניה "וזו יתן לנו חסם תחתון" (ולא "עליו").

פרשת תזריע ע' 214: להערה 5 ראה אב"ע ויקרא י"ג מ"ט ושה"ש א' ו' "שחרחורת – זה הכפל למעט".

פרשת אחרי מות ע' 226: פסקה לפני אחרונה שורה שלישית "היא נאסרת גם בעשיו" (ולא "בלבן").

לפרשת אמור: ע' 241: כדאי לעיין בחינוך מצוה רל"א.

פרשת בהר ע' 248 בפסקה המתחילה "את תאריך" שורה שלישית: לקיומו של בית שני (ולא בית ראשון).

פרשת חקת ע' 298: העליתי את השאלה מה משותף לכל הדברים שהתורה התייחסה אליהם במלה "טומאה". הרב איתן מרקוביץ' הפנה את תשומת לבי לרמב"ם במורה נבוכים ג פרק מ"ז, אשר מדבריו משמע שזהו אכן רק שיתוף השם.

פרשת חקת ע' 298: פסקה לפני אחרונה שורה שניה: "לשתי מערכות" (ולא "לשני").

פרשת חקת ע' 299: העירני הרב איתן מרקוביץ' מהגמרא ביבמות יא בה נראה שיש לפרש את הפסוק לצדדין "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" – זה מחזיר גרושתו, "אחרי אשר הטמאה" – זו סוטה שנטמאה, וכדבריו מפורש בתוספות (יבמות יא: ד"ה לרבות), שרבנן הוציאו את הכתוב מפשוטו וחלקו לשניים בדיוק מסיבה זו, היינו שלא מסתברא להו למקרי טומאה לנישואי גרושה שבעילתה בהיתר. לי פירוש זה עדיין נראה קצת דחוק, ואולי הוא גם עומד בניגוד למשמעות הפסוק בירמיהו ג' א' "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנוף הארץ היא".

באופן בסיסי עומדת כאן השאלה של מתי עוקרים את המקרא מפשוטו. הגמרא (שם ביבמות) מסתפקת בכך בהמשך הסוגיה, ועדיין התוספות (בד"ה צרתה מהו) נשאר עם ההבנה שהמובן העיקרי של הפסוק הוא לגבי סוטה ולא לגבי מחזיר גרושתו. אמנם מהרמב"ן (בהשגותיו על שרשי הרמב"ם לסהמ"צ, שרש שני אות ב) משמע שבכל מקום (פרט לפסוק 'יקום על שם אחיו המת') אין מקרא יוצא מידי פשוטו כלל.

פרשת מסעי ע' 323: לפי שמואל פרנס מבאר שבע, המסתמך על מילונם היווני אנגלי של לידל וסקוט, επιτροπος בא מ τροπος שפירושו "לפנות או להפנות אל מישהו" ובהשאלה – ממונה, אדם שאליו פונים בהקשר מסוים. ואם כן זהו גם ההקשר של "אפיטרופוס לעריות".

פרשת מסעי עמוד 325 שורה 15: שבעים וחמשה אלף לירות שטרלינג (ולא "שבעים וחמש").

פרשת מסעי עמוד 328 שורה רביעית מהסוף: המלה "ידיעה" מופיעה פעמיים.

פרשת דברים ע' 333: בכל מקום בו כתוב "יום" צ"ל "מיל".

לפרשת דברים ע' 336: להעיר מהתרגום יונתן "לא תיטע לך אשרה כל עץ – ליתכון ראשין למזוג בדינא גברא טפשא עם דינא חכימא".

באותו עמוד הערה 6: "החבר השבעים ושנים" ולא "השבעים ושתיים". המלה "אמנם" בתחילת המשפט האחרון בהערה זו – מיותרת.

ע' 339 בשורה שלאחר הציטוט הראשון "רבי אליעזר" ולא "אלעזר".

פרשת עקב ע' 351 שורה ששית: שנת 1810 היא תק"ע, ולא תק"ס כפי שנכתב.

פרשת ראה עמוד 354: בדברי התוספות, העירני הרב מרדכי קטן שיש לפרש בפשיטות שהנשים לא שחטו בעצמן אלא "סומכין על הנשים" שמעידות שלקחו את העוף או הבהמה לשוחט ונשחטה כדין, ולכאורה נראין דבריו מדברי (בתבו"ש א' י"ד הביא מהמהרש"ל בפירוש כן לגבי תו"ס בפסחים).

פרשת שופטים ע' 361 הערה 1: העירני הרב ישראל מאיר סבתו שרעיון דומה נמצא בדרשות הר"ן י"א ד"ה 'אבל על דעתי'.

ע' 367 הע' 8: הרב ישראל מאיר סבתו הפנה אותי למנחת שלמה תנינא ק"ל.

פרשת ראה ע' 359: נדמה לי שיש עוד סיעתא לדעת הנוב"י מדברי הרשב"ץ בסימן פ"ט, שם הוא מתיר לאכול זלביה של גויים ואומר שאין חשש בישול בכלים הבלועים מאיסור, בין היתר בגלל שמדובר בכלים שספק אם הם בני יומם והטעם פגום, ואף שאסור לבשל לכתחילה בכלי שנטל"פ, אם הגוי בישל על דעת עצמו מותר.

פרשת כי תצא ע' 375: שורה חמישית מהסוף "את האשה על בעלה" ולא "על האשה".

פרשת כי תבא ע' 381: שורה חמישית מהסוף "באיזו" (ולא "באוזו").

פרשת כי תבא ע' 385: העירוני שדווקא מבינים היטב את מנגנון הפעולה של אספירין. בכל אופן אני מניח שהמשל מובן.

פרשת וילך ע' 339: לאחר המלה "הקהל" שבכותרת יש להוסיף נקודותיים.

פרשת וילך, ע' 403 פסקה אחרונה: סיעתא מסוימת להצעתו של יצחק ישי הוא הראה לי בתוספות יומא כה: (ד"ה אין ישיבה) המציע משהו דומה לגבי ישיבה בעזרה, היינו, "דאף על גב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד הני מילי לדברים דלאו צורך עבודה" ומכך מסיק שלכהנים האוכלים קדשים קלים בעזרה מותר לאכלם בישיבה.

פרשת האזינו ע' 410: שכחתי לציין שהציטוט הוא מספר "כנסיה לשם שמים".

פרשת האזינו ע' 415: המקור מויקיפדיה באידיש ערך באבע יוטל.

פסח ע' 428: ארבע שורות מעל כותרת המשנה "העוסק בתורה כבן חורין": "לא כך ראו זאת חז"ל" (המלה זאת חסרה בטקסט).